

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Franciškaška ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10— K
pol leta . . . 5—
četrt leta . . . 2-50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . . 16 h
. . . dvakrat . . . 14
. . . trikrat . . . 12
za nadaljna uvrčenja od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovariša“ izide dne 21. sept. 1917.

Slovenska učiteljska organizacija — poza in fraza.

Glasilo jugoslovanske socialno-demokratske stranke „Naprej“, ki se tiska v Učiteljski tiskarni, je napravil v 5. in 34. številki napad na organizacijo slovenskega učiteljstva in na nekatere osebe, ki slučajno stojijo na čelu te organizacije. Obžalujemo napad in to tem bolj, ker se je lotil tega posla list z marko resnosti; obžalujemo pa tudi zato, ker je napad storjen po nam že znanem načelu bagatelnega obsojanja in potvarjanja resnice brez dokazov in utemeljevanja in ker organizirano učiteljstvo ni dalo v to nikakršnega povoda. Le neradi odgovajamo takim nepremišljenim trditvam. Samo da pokažemo slovenskemu učiteljstvu, kakšni razdirajoči izrastki nepremišljene domisljivosti in neprebavljivega doktrinarstva se zajedajo v zdravo telo slovenskega učiteljstva, in v obrambo naše vrle organizacije smo napisali te besede.

„Učiteljstvo in vojna“ I. II. se glasi sestavek, ki ga je zagrešil v Napreju neki Fran B. v presledku petih tednov. V prvem odstavku se peča tovariš avtor z bednim gmotnim položajem kranjskega učiteljstva, torej s poglavjem, ki je že tako omlačeno na vse strani, da mu ni bilo mogoče povedati nič novega. Nova so pa navodila, ki nam jih podaja pisec, po katerih pride po njegovem mnenju učiteljstvo najhitreje do svojega smotra. Piše namreč:

„Umevno je tedaj, da potrebuje učiteljstvo v svojem bodočem eksistenčnem boju korenite, trdne in jasne nove orientacije, ki mora predvsem popolnoma zavreči svojo dosedanjo tradicijo — hlapčevanje meščanskim strankam. Svoja vprašanja mora zreti kot celoten kompleks, ker je eno odvisno od drugega, ker eno izhaja iz drugega in je končna rešitev nemožna v rešitvi enega vprašanja brez dru-

gega. Dvigniti se mora tedaj učiteljstvo nad obzorje vaškega magnata in malomeščanskega filistra in tedaj bo tudi hitro spoznalo popolno sorodnost svojih vprašanj in bojov z onimi narodnega in mednarodnega proletariata. Različne zahteve bodo dobile s tem življensko silo in resnost, prešle bodo v meso in kri posameznikov in ne bodo, kot doslej, le nekaj bavbav, s katerim se je hotelo od časa do časa (seveda še pred vojno) koketirati z radikalizmom, v resnici pa o bistvenih učiteljskih vprašanjih ni resno razmišljal nobeden, ne desorientirani posamezniki, ne njihova, na liberalizmu hirajoča organizacija.“ Če bi stopili sedaj pred gosp. Frana B. in ga prosili: Prijatelj, raztolmači nam svoje doktrinarsko modrovanje, pa bi ga spravili v veliko zadrego. Čuj, učiteljstvo! Zri svoja vprašanja kot celoten kompleks, dvigni se nad obzorje vaškega magnata in malomeščanskega filistra, spoznaj popolno sorodnost svojih vprašanj in bojov z onimi narodnega in mednarodnega proletariata — in rešen bo ves kompleks tvojih vprašanj, kvečjemu da se še odpoješ hlapčevanju meščanskim strankam, — trditve, ki smo jo že opetovano vrgli na zborovanjih in v tem listu, a gosp. Fran B. jo vedno še trdi in jo bo trdil, četudi ve, da ne odgovarja resnici. O tem kompleksu vprašanj, ki ga bo rešil gosp. Fran B. na tak radikalen način, in o različnih učiteljskih zadevah, ki so kakor nekaj bavbav koketirale z radikalizmom, pa slovensko učiteljstvo dosedaj še ni nič razmišljalo: ne desorientirani pozamezniki, izvzemši seveda gosp. Fran B., ne njih na liberalizmu hirajoča organizacija. Taka je sodba gosp. Frana B. o slovenskem učiteljstvu: nezavedno je, ne dela nič, ne misli nič in se ne briga in ne zavzema niti za svoja življenska vprašanja! Huda obsodba, če bi temeljila na resnici.

Dalje očita gosp. Fran B. slovenskemu učiteljstvu, da vlada v njegovih vrstah tudi popolna desorientacija v principialnih kulturnih in političkih vprašanjih. Tudi to ni res! Napredno učiteljstvo se dobro zaveda svete svoje dolžnosti, da je ono v prvi vrsti poklicano, da širi prosveto, izobrazbo in omiko med svojim narodom. To njegovo kulturno delo je uravnano po do-

ločenih principih. V prvi vrsti storimo v šoli svojo dolžnost. Izročeno nam mladino vzgojamo v narodnem duhu, podajamo ji za življenje potrebnih naukov, znanosti in vednosti. Ne pozabljam pa tudi mladine, ko zapusti šolo. Zbiramo jo okrog sebe, združujemo v prosvetna društva in nadaljujemo svoje kulturno delo in širimo prosveto. Ljudske knjižnice, ki se jih ljudstvo poslužuje v mnogobrojnem številu, so v več krajih delo naprednega učitelja. Slabo pozna gosp. Fran B. zgodovino učiteljske organizacije, kjer smo razpravljali o učiteljskem kulturnem delu ter sprejeli navodila, po katerih se še sedaj ravnamo pri svojem kulturnem delovanju.

Mnogo učiteljev je uspešno delavnih na literarnem polju; priznane skladatelje in glasbenike, na katere smo ponosni, imamo v svojih vrstah, da ne imenuje še drugih, ki so pravi veščaki v svoji stroki. In vsi ti delajo po nazorih gosp. Frana B. brez načel, brez principov, vsi ti ne pomenijo ničesar in niso nič v kulturnem razvoju našega naroda! Tudi glede politike moramo odgovoriti, kar smo sicer že opetovano storili; naše pojasnilo pa ne velja gosp. Franu B., ki bo še vedno svoje trdil slično tisti stari klepetulji, ki je potapljač se strigla vedno še s prsti, temveč razsodni slovenski javnosti. Naša organizacija kot taka stoji zunaj političkih bojov. Kot učitelji državljani in Slovenci po se pridružujemo z dušo in srcem deklaraciji Jugoslovanskega kluba z dne 30. maja 1917, katero stremenje podpirajo vsi avstrijski slovanski narodi.

Na šolskopolitiškem polju je delovala in deluje naša organizacija v narodno-naprednem in svobodnomiselnem duhu. Zvesto stoji na straži in odbija napade na naše napredno šolstvo in neustrašeno stopa vsekdar nasproti sovražnikom splošne omike, svobode in napredka in pogumno povzdigne svoj glas, ako se začne dvigati iz temnih kritij temna reakcija.

Nikdar se ni ganila od trdnih načel, četudi so se zbirali česlo črni oblaki nad njeno glavo in udarjale strele v njene člane. Zdaj pa pride nadut človek in zapiše nepremišljeno besedo in izreče kričavo sodbo: slovensko učiteljstvo, tvoja organizacija je poza in fraza! Čujte, to-

variši, poza in fraza je vaša organizacija! Na najnižji stopnji je bilo v predpotopni dobi slovensko ljudsko šolstvo. Samo po mestih in večjih trgih so bile šole, ki so pa bile bolj pomemčevalnice našega naroda nego svetišča ljudske izobrazbe. Strokovno pomanjkljivo in vobče malo izobraženi učenci, če se smejo imenovati s tem čestitljivim imenom, so služili v prvi vrsti cerkvi, prav malo šoli. Listov, s katerimi naj bi bili izpopolnjevali svojo izobrazbo in se navdusevali za svoj poklic, niso imeli; v organizacijah niso mogli združeno povzdigniti svojega glasu za svoje pravice, ker jih ni bilo. V to puščavo so stopili naš Praprotnik in njegovi vrli za napredek vneti sodrugi po vseh slovenskih pokrajinah ter nam ustanovili prvi slovenski šolski list in položili temelj prvim slovenskim učiteljskim društvom, kjer se je začelo marljivo delo za napredek ljudskega šolstva in za učiteljske koristi. Ti močje so bili po mnenju Frana B., čuj, slovensko učiteljstvo, prvi — poterji in frazerji. In to že pred 57. leti!

Vsa ta in poznejše ustanovljena društva niso imela nikakršnega medsebojnega stika; delovalo je vsako zase in hodilo svoja pota! Solidarno niso mogla povzdigniti glasu za skupne interese in pravice. Ta velik nedostatek v učiteljski organizaciji sta spoznala in odpravila naša vrla štajerska tovariša Gradišnik in Kocbek ter sta nam z velikim trudom in naporom ustanovila Zavezo. Čujta, draga pobratima, ki sta hodila po takratnem trnjevem potu in si mnogo škodovala svoji karieri, tudi vidva sta uganjala po sodbi gosp. Frana B. prazne fraze in se postovljala v smešno pozo. In to že pred tridesetimi leti! — 38 učiteljskih društev se je zbralo v okrilju Zaveze. Marljivo gibanja in veselo vrvenje smo opazovali v tej naši organizaciji, in veselja se je širilo srce zavednemu učitelju, ko je videl, kako se trudi vse to organizirano učiteljstvo v prosepah ljudske izobrazbe, ter za lepšo in boljšo bodočnost našega naroda; s ponosom, samozavestjo in odločnostjo je nastopalo za svoje pravice. Po večkrat na leto, nekatera vsak mesec so, se zbirala društva ter razpravljala o stanovskih, pedagoških in metodiških vprašanjih.

LISTEK

Analfabet.

Skoraj ob vsaki priliki omenjamo vojno, ki nas je vrgla iz normalnega življenjskega tira v popolnoma nove razmere. Vsakdo občuti vojno več ali manj. Najhujše so prizadeti krogi, ki imajo malo izobrazbe. Mnogim manjka celo ljudskošolska, popolne analfabete najdemo. Danes globoko obžalujemo, da niso obiskovali šol, ker vojna jim je pokazala potrebo naobrazbe in zato se manjša število šolskih nasprotnikov dan za dnem. Z nervoznostjo pričakujemo poročila dragih svojcev in koliko je danes še ljudi, ki ne znajo pisati! Najdejo se dobri ljudje, ki pomagajo takim revežem, a večkrat se pa tudi zgodi, da so prepričani žalostni svoji usodi. Naslednja epizoda nas seznanja z enim takih usmiljenj vrednih analfabetov, kakršne najdemo med starejšimi črnovojniki.

Tam s škofjeloških hribov so ga ob izbruhu ital. vojne kar na hitro upoklicali, kakor se je to zgodilo marsikomu

tam ob meji. Dodelili so ga pašim domobrancem. Težko mu je bilo prve čase, moč je bil pri petdesetih in ni nosil nikoli prej cesarske suknje.

Snovali smo novo „podjetje“ pri stotniškem gospodarstvu. Tvornice testenin niso dobivale moke in naravna posledica je bila, da smo se morali odvaditi dobrot naših domačih „Pekatek“. Treba je bilo ustanoviti Znidaršičevi tvornici „konkurenčno“ podjetje. Ni lahko kar čez noč postati slavni tvrčki „nevaren konkurent“. Imeli smo namreč moko in morali smo jo primerno porabiti, stvar ni bila tako lahka kot bi mogoče mislila katera cenjenih gospodinj. Cele ure sem stal po svojem vsakdanjem poslu pri mizi in tehtal in meril in računal, dokler nisem zadel pravega, ki je odgovarjalo gospodarskim in službenim predpisom. Testo je bilo namreč treba napraviti in spraviti v pravo zvezo primerno količino moke, vode, jajec in soli in to ne mogoče za družinico petih oseb, ampak družino, ki broji 1200 glav, ki jim pristojna po predpisih toliko in toliko gramov testenin. Te morajo biti take in take ter smejo veljati toliko in toliko. Gospodinjstvo v velikem zahteva namreč veliko več teorije, kakor bi kdo mislil. Svinčnik in tehtnica sta v kuhinji danes prav tako potrebna kot lonec in

kuhalnica. Tehtnica ne vara, pač pa oko in v današnjih časih delamo z njo prihranke.

Testo smo mesili z ameriškanskim strojem, ki je preprost in uporaben v manjši obliki tudi za manjšo kuhinjo. Stroj ima na kljuki pritrjeno visoko pločevinasto skledo, ki se vrtil okoli svoje osi, ki je podaljšana ob dnu in pokončni steni in je podobna ukrivljenemu topemu nožu. Oddaljen je ta le za dobri prst od dna in stene. Vse sestavine, ki jih rabimo za testo, denemo v to skledo in jo začnemo vrteti z v ta namen nameščeno kljuko. Vsa zmes mora skozi prst široki prostor med nožem in steno in zato se kaj dobro in hitro zmeša; o petih minutah imate testo gotovo. Nam se je ta aparat vrlo dobro obnašal. Testo smo potem zvaljali in osušili. Potem smo ga polagali v stroj, ki nam ga je razrezal, kakor smo hoteli. Navadno smo pa delali rezance raznih širin in krpice. Ves obrat je bil sicer preprost, a posla je bilo dovolj, ker je bilo treba napraviti velike množine testa in testenin.

Med vojaki III. vrste sem izbiral delavce za svojo „tvornico“. Invalidi, superbitiranci, nesposobni za službo z orožjem so se prerivali na tesnem dvorišču stare pošte. Vprašal sem, kdo hoče prostovoljno na delo. Gnječa se je začela deliti in do

mene se je prirnil starejši človek otožnih a prijaznih modrih oči. „Jaz bi delal, kar bi hoteli, dolgčas mi je“, je rekel. Tiho je opravljal svoj odkazani posel bolje nego kdo drugi.

Nekoč sva ostala sama v delavnici. Naenkrat odloži delo in globok vzdih se mu izvije iz prsi. Najina pogleda sta se srečala: moj vprašujoč, njegov proseč. „Kaj bi radi očka“, ga vprašam. Zopet se me pogledale njegove modre oči proseče, v srce segajoče, a beseda mu je bila obtičala v grlu. Slednjič pa je bilo videti, da je premagal ves strah in rekel je: „Prosim vas, kakor se Bog lepo prosi, napišite mi eno karto, plačam Vam!“ Rad sem mu pritrtil in bil takoj pripravljen seveda brezplačno mu uslišati njegovo prošnjo. Nervozno so odpenjali prsti gumba pri bluzi in roka mu je segla pod bluzo v telovnik, kjer mu je na srčni strani počivalo vse najdražje. Vmazano kožnato listnico je držal v rokah in iskal po njej. Dal mi je z otročjo roko pisano vojnopoštno dopisnico in rekel: „Od doma mi pišite.“ Odmotal je še drugo stvar — sliko žvoje drusine in mi jo poral. „Enajst otrok“, sem vskliknil, „to je lepo, toliko otrok, srečni ste!“ Moč je bil zopet v zadregi in ni vedel ali govorim resnico, ali se samo šalim. Ko je pa videl, da sem

